

DET 20. ÅRHUNDREDE

Tage Kaarsted: *Admiralen. Andreas de Richelieu. Forretningsmand og politiker i Siam og Danmark.* (Odense Universitetsforlag, 1990). 276 s., 228 kr.

Tage Kaarsteds bog om admiral Richelieu er en spændende biografi af en mand, som levede et eventyrligt liv. Det er samtidig et bidrag til belysning af den danske aktivitet i Siam i slutningen af forrige århundrede, som i øvrigt engang kunne fortjene en samlet undersøgelse. Hidtil har interessen næsten udelukkende koncentreret sig om H. N. Andersen, men det har Kaarsted nu rådet bod på. Det er så meget mere berettiget, som Richelieu i Siam var en langt mere betydningsfuld figur end H. N. Andersen, og det er et spørgsmål hvor store muligheder H. N. Andersen havde haft, hvis Richelieu ikke havde været der til at åbne dørene for ham. Som H. C. Andersen tog livet i sin egen hånd og rejste fra Odense til København, således gik Richelieu en dag i 1875 som 23-årig reserveløjtnant i marinen op til Chr. IX og bad om en anbefaling til Siams konge, hvorpå han rejste til Siam, blev udnævnt til kaptajn-løjtnant i den siamesiske flåde og steg støt i graderne, til han endte som vice-admiral og marineminister. Det er jo nemt nok, hvis ellers man får ideen og i øvrigt har evnerne. Men det havde Richelieu, en blanding af fasthed, respekt for den siamesiske befolkning og hæderlighed og dertil en urokkelig loyalitet over for kong Chulalongkorn og en evne til at holde sig uden for alle hofintriger. Richelieu fik i sin karriere også hjælp af sin nationalitet. Med siamesiske øjne var det en fordel, at han var dansk, eller måske snarere at han hverken var fransk eller engelsk. Det viste

sig tydeligt under og efter træningen i 1893 ved Paknam, hvor de tilstedeværende danske søofficerer hjalp siameserne med at træde op mod fransk kanonbådsdiplomati og aggression. I 1902 vendte Richelieu tilbage til Danmark, fordi hans ellers robuste konstitution ikke i længden kunne tåle det fugtigt-varme klima.

Da Richelieu vendte tilbage til Danmark var han blevet en både rig og kendt mand med en betagende smuk hustru, så alle betingelser var tilstede for, at han kunne leve lykkeligt til sine dages ende. Det gjorde han også mere eller mindre i de første tyve år. Han fik bestyrelsesposter i en lang række store danske virksomheder, Ø.K., Landmandsbanken, B & W, D.F.D.S med flere og blev formand i nogle af bestyrelserne og blev i denne egenskab en slags redningsmand for både B & W og D.F.D.S. Han kom også ind i det politiske liv, dels som konseilspræsidentkandidat i den fastlåste politiske situation i 1909, dels som landstingsmand i to perioder 1915-20. Nogen central politisk figur blev han dog aldrig.

Så langt var alt gået godt, men så kom i 1922 Landmandsbankens sammenbrud. Richelieu havde siden 1908 været formand for bankens bestyrelse og havde dermed et ansvar for banken, som for hans vedkommende udmøntedes i, at han ved højesteretsdom blev kendt skyldig i grov uagtsomhed og idømt en bøde på 4.000 kr. Det kastede en skygge over resten af hans liv. Han døde i 1932, 80 år gammel.

Kildegrundlaget for bogen om Richelieu er først og fremmest dennes håndskrevne selvbiografi på 1152 sider samt en omfattende samling breve fra H. N. Andersen i årene 1893-99. Derimod har Kaarsted af sproglige grunde

været afskåret fra siamesisk kildemateriale, og – af utilgængeligheds grunde – fra Ø.K.'s materiale. Det sidste beklager han sig med rette kraftigt over, og man kan kun håbe, at Ø.K.'s ledelse med tiden vil indtage en mindre stivsinnet holdning på dette punkt.

Med de begrænsninger, der har været i kildematerialet, bliver det vanskeligt at give et afrundet billede af Richelieu. Alligevel er der kommet en spændende bog ud af det. Den er velskrevet, undertiden grænsende til det forførelseriske, fordi Kaarsted med sin elegante pen kæder begivenheder sammen uden at det bliver helt klart for læseren, hvori sammenhængen egentlig består.

Jørgen Fink

H. C. Clausen: *Kejserinde Dagmar. Prinsesse af Danmark. Storfyrstinde af Finland*. (Poul Kristensens Forlag, 1991). 104 s., 138 kr.

Forfatteren Hans Christian Clausen er sønderjyde, journalistisk uddannet, i tidens løb redaktør ved forskellige venstreblade, bl.a. Frederiksborg Amts Avis og Jyske Tidende. Den smukke bog med enestående fotografier præsenteres fornemt af Johannes Backström, Finlands ambassadør, og H. P. Clausen, professor, Folketingets formand.

Det ene hovedtema koncentrerer sig om Marija Fjodorovnas nære forhold til Finland og hendes forsøg på at gribe ind over for generalguvernør Nikoláj Bóbrikovs brutale russificeringspolitik i årene 1898-1904. Dette kom overbevisende til udtryk i hendes brev fra 1902 til sønnen tsar Nikoláj II: »Min kære, gode Nicky, jeg beder til Gud, at han må åbne dine øjne og lede dig. Tro mig – og afskedig Bóbrikov... Jeg føler det som min hellige pligt at sige dig sandheden... jeg betænkte mig i to dage og til-

bragte en søvnløs nat...« (s. 40ff). Men det hjalp ikke det mindste. Stærke nationalrussiske kræfter stod bag Bóbrikov, og tsaren var svag over for sine nærmeste rådgivere i de finske anliggender.

Forfatteren nævner panslavismen som en væsentlig faktor bag regeringens finske politik (s. 35). Men det dækker ikke helt. Den russiske militærledelse med krigsministeren Alekséj Kuropátkin i spidsen stod under indflydelse af franske militære rådgivere. Militærstrategiske hensyn vejede langt tungere end panslavismen. Frankrig, Ruslands allierede, var bekymret for Ruslands sårbarhed i Østersøen i tilfælde af en europæisk storkrig med Tyskland. Finnerne havde hidtil haft deres eget selvstændige militærvæsen. Kunne man stole på en finsk hær loyalt i krigstid? Finland med sin lange kyststrækning var et oplagt mål for den stærkt oprustede tyske flådemagt. Den finske hær måtte derfor opløses, og det ordnede Bóbrikov. For fremtiden skulle finnerne gøre militærtjeneste i russiske enheder med russisk kommandosprog, og de skulle fordeles overalt i det russiske imperium.

Forfatteren har fremlagt meget nyt materiale vedrørende Dagmars dramatiske hjemrejse fra Tyskland ved krigsudbruddet i august 1914 (s. 43ff) samt i det kapitel, der indgående skildrer indretningen i de kejserlige Jernbanesaloner (s. 50ff).

Finnerne og sønderjyderne stod Dagmars hjerte nær, og det gælder da også H. C. Clausen selv (s. 55ff). Fra hjemmet havde Marija Fjodorovna medbragt en god portion tyskerhad, og hele livet holdt hun sig underrettet om forholdene i Slesvig, da hun var trofast læser af »Flensborg Avis«. Professor, dr.phil. Troels Fink har i sit værk »Estruptidens politiske historie 1875-94« oplyst, at Dagmar med den danske